

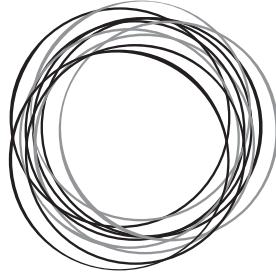

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
UNIVERSITY IN NIŠ

ФАКУЛТЕТ
УМЕТНОСТИ
У НИШУ

ФАКУЛТЕТ УМЕТНОСТИ У НИШУ
FACULTY OF ARTS IN NIŠ

Balkan Art Forum

УМЕТНОСТ И КУЛТУРА ДАНАС

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА

(Ниш, 11 – 12. октобар 2013)

ART AND CULTURE TODAY

PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE

(Niš, 11th – 12th October 2013)

Уредници:

Проф. др Драган Жүнић

Доц. др Миомира М. Ђурђановић

Editors:

Ph.D. Professor Dragan Žunić

Ph.D. Assistant Professor Miomira M. Đurđanović

Ниш, 2014.

Niš, 2014

Први национални научни скуп са међународним учешћем
The first national scientific forum with international participation

БАЛКАН АРТ ФОРУМ 2013 (БАРТФ 2013)

BALKAN ART FORUM 2013 (BARTF 2013)

УМЕТНОСТ И КУЛТУРА ДАНАС / ART AND CULTURE TODAY

ЗБОРНИК РАДОВА / PROCEEDINGS

Издавач / Publisher

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу / University of Niš, Faculty of Arts in Niš

За издавача / For publisher

Проф. др Сузана Костић, декан / Ph.D. Professor Suzana Kostić, dean

Уредници / Editors

Проф. др Драган Жунић / Ph.D. Professor Dragan Žunić

Доц. др Миомира М. Ђурђановић / Ph.D. Assistant Professor Miomira M. Đurđanović

Уредник Издавачке јединице / Peer review Editor

Проф. мр Драган Томић / MA Associate Professor Dragan Tomić

Рецензенти радова / Reviewers of articles

Др Ивана Медић, Музиколошки институт САНУ

Ph.D. Ivana Medić, Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts

Проф. др Снежана Видановић, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет

Ph.D. Professor Snežana Vidanović, University of Niš, Faculty of Philosophy

Проф. др Весна Анђелковић, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет

Ph.D. Professor Vesna Anđelković, University of Niš, Faculty of Philosophy

Проф. др Соња Маринковић, Универзитет уметности у Београду,

Факултет музичке уметности

Ph.D. Professor Sonja Marinković, University of Arts in Belgrade, Faculty of Music Arts

Проф. др Драган Ђаловић, Мегатренд универзитет Београд,

Факултет за културу и медије и Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Ph.D. Associate Professor Dragan Ćalović, Megatrend University Faculty of Culture and

Media and University of Belgrade, Faculty of Philology

Проф. др Драган Жунић, Универзитет у Нишу, Факултет уметности

Ph.D. Professor Dragan Žunić, University of Niš, Faculty of Arts

Лектори / Language editors

Верица Новаков (за српски језик – Serbian language)

Драгана Обрадовић, проф. (за енглески језик – English language)

Универзална децимална класификација / UDC

Весна Гагић / Vesna Gagić

Графички дизајн корица / Book Cover Graphic Design

Доц. Анита Милић / Assistant Professor, Anita Milić

Прелом и техничка припрема / Layout and Technical Processing

Миљан Недељковић / Miljan Nedeljković

Штампарија / Press

„Графика Галеб“ д.о.о. Ниш / „Grafika Galeb“ d.o.o. Niš

Тираж / Circulation

200 / 200

ISBN 978-86-85239-15-1

ПОСЛЕ ЗЛАТНОГ ПЕРИОДА:
ОПЕРА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА
У БЕОГРАДУ
(1971–2011)

Вања Спасић*

Универзитет уметности у Београду
Факултет музичке уметности

Сажетак

У овом раду сам настојала да укажем на могућност истраживања културне политике у Србији на примеру рада Опере Народного позоришта у Београду, као и репертоарске политике Управе опере у друштвено-политичком и културолошком оквиру у периоду од 1971. до 2011. године. Разлог да се посветим истраживању рада Опере у поменутом временском раздобљу јесте питање: шта се догађало са Опером после *златног периода*? Сазнање да не постоји ниједна студија у којој је прикупљена и систематизирана грађа о раду Опере Народного позоришта у протеклих четрдесет година, подстакло ме је да истражим могуће разлоге за „сумрак“ институције која је, током *златног периода* била једна од најјачих адута југословенске културне политике.

Кључне речи: културна политика, репертоарска политика, *златни период*, *Бела књија*, Позоришна комуна.

Разматрање рада Опере Народного позоришта у Београду представља изазов за истраживаче и аналитичаре. У протеклих неколико деценија настале су бројне студије о овој институцији. Међу њима су од великог значаја књиге Роксанде Пејовић, која је прикупила обимну грађу о раду Опере и Балета до Другог светског рата, написала монографију о Оскару Данону, познатом директору и диригенту Опере,¹ као и бројне друге публикације које сведоче о српском музичком животу 20. века. О репертоарској политици² Опере писали су Слободан Турлаков, који се фокусирао на заступљеност Вердијевих (G. Verdi) опера на репертоару београдске Опере, као и Константин Винавер, који се бавио проблематиком репертоарске слике Опере до 1992. године.³

* vanja88@msn.com

¹ Видети у списку литературе приложеном на крају рада.

² Репертоарска политика јесте начин уређења, у нашем случају оперског репертоара, заснован на једној идеји/мисији на основу које ће неке представе/опере бити уврштене у репертоар позоришта/опере. Уп. са: Горана Петровић. 2006. Дефинисање визије и мисије позоришта, као први корак у управљању позоришта – илустровано на примеру позоришта Атеље 212 у: Владимир Јевтовић и Светозар Рапајић (уред.), Зборник радова Факултета драмских уметности (10), Београд: ФДУ, 38.

³ Видети: Слободан Турлаков. 1994. Верди у Београду до 1941, Београд: Музеј позоришне уметности Србије; Константин Винавер. 1995. Репертоарска политика Опере Народного по-

Данас се у литератури могу пронаћи и музиколошки радови у којима се све више интердисциплинарно повезује велики број различитих тумачења односа између музике, уметности, културе и политике.⁴

Тема овог рада односи се на могућност истраживања културне политике⁵ у Србији и њено разматрање на примеру рада Опере Народног позоришта у Београду, као и на истраживање репертоарске политике Управе Опере у друштвено-политичком и културолошком оквиру у периоду од 1971. до 2011. године. Разлог да се посветим истраживању рада Опере у поменутом временском раздобљу јесте питање: шта се догађало са Опером после *златног периода*?

Златни период као „идеална слика“ рада Опере Народног позоришта, у литератури се везује за наступе оперског ансамбла у иностранству од 1954. до 1969. године,⁶ као и за време у којем је директор и диригент, Оскар Данон остварио специфичну репертоарску политику, захваљујући тимском раду и доброј организацији свих запослених у Оперу. Како сам маестро наводи, формирање репертоара било је засновано на три основна постулата: 1. пронаћи вредно дело; 2. обезбедити одговарајућу поделу за његово извођење и 3. водити борбу кроз осмишљену пропаганду да би га публика прихватила.⁷ Свестан чињенице да опера треба да буде „комплетан догађај“, као и да он захтева „колективно висок ниво извођаштва“, Оскар Данон је велику пажњу усмерио на оперске редитеље, сценографе и костимографе.

Златни период Оперу може се протумачити и као један од аспеката „златног доба“ СФРЈ,⁸ јер представља време када је Опера била један од најјачих адута југословенске културне политике. Званична политика СФРЈ, током педесетих година била је отварање ка земљама Запада, а таква политика вођена је и у оквиру културе. Специфичан положај Југославије допринео је да култура постане спона између Истока и Запада, што је била повољна прилика за афирмацију оперског ансамбла из Београда.

зоришта од оснивања до данас у: Надежда Мосусова (уред.), Српска музичка сцена. Зборник радова, Београд: Музиколошки институт САНУ, 248–268.

⁴ Тако, на пример, Биљана Милановић у тексту о Оперу Народног позоришта истражује могућ утицај политике на рад институције; Биљана Милановић. 2012. Политика у контексту ‘оперског питања’ у Народном позоришту пред Први светски рат у: Весна Пено (уред.), Музикологија (12), Београд: Музиколошки институт САНУ, 37–61.

⁵ Културна политика најчешће је дефинисана као „усклађен систем мера (стратегија, инструмената и циљева), помоћу којих држава подржава и усмерава културну продукцију, односно културни живот“. Milena Dragičević-Šešić i Branimir Stojković. 1994. Kultura. Menadžment, animacija, marketing. Beograd: Clio, 31.

⁶ Vladimir Jovanović. 1996. Beogradska opera u Evropi. Gostovanja od 1954. do 1969. godine, Novi Sad: Prometej, 13–14.

⁷ Исто, 26.

⁸ Предраг Ј. Марковић, у оквиру социјалне историје Југославије, *златним добом* означава период од педесетих до осамдесетих година 20. века. Према аутору то је било „време благостања“, време које карактерише просперитет, као и много бољи животни стандард. Predrag J. Marković. 2012. Trajnost i promena: Društvena istorija socijalističke i postsocijalističke svakodnevnice u Jugoslaviji i Srbiji, drugo izdanje, Beograd: Službeni glasnik, 40–41.

Прве промене у раду Опере могу се уочити по питању ангажовања ансамбла у иностранству (мали број наступа у периоду од седамдесетих година 19. века до краја 20. века). Један од разлога за такву ситуацију јесте чињеница да финансијски (а и извођачки) Опера Народног позоришта није могла да прати ансамбле из „источних“ оперских кућа. На основу тога, наша Опера је своју активност усредредила на домаћу сцену. Међутим, унутар институције постојали су проблеми о чему сведочи *Бела књига*.⁹ Ова књига објављена је са циљем да се шири јавност упозна са мотивима Уметничког већа да се определи за свестрану реформу у Опери. Како се у књизи наводи, један од разлога због којих се репертоарска и извођачка оријентација *златног периода* није потврдила, био је „недовољни професионализам“,¹⁰ што је утицало на уметничке резултате и друштвене односе у колективу. Други разлог јесте материјално-финансијска ситуација. Народно позориште било је финансирано из буџета, а од 1969. примењене су стимулативне форме финансирања. Тако на пример, за три продате оперске карте дотирао се један динар, а за сваку продату „драмску“ карту дотирао се по динар.¹¹ Трећи разлог јесте репертоарско-извођачка оријентација Опере. У периоду 1960–1970, извођене су највише опере са италијанског репертоара, које су имале стандардни квалитет, али у извођачкој пракси нису донеле ништа ново. У том периоду доминирао је „гвоздени“, док је запостављен савремени репертоар.

Народно позориште је, крајем шездесетих година, успело да „припреми“ основне услове за реформу. Марта 1968. године основана је Позоришна комуна, као *специфична самоуправна асоцијација* и кроз активност ове организације Народно позориште је обезбеђивало знатна финансијска средства.¹² Даљу квалитетну промену стања у Опери омогућила је и сарадња Позоришта са Музичком омладином, са циљем да се „афинитети младих окрену ка озбиљној музици“.¹³ Млади из других градова Србије су, од октобра до краја априла, имали прилике да погледају опере на сценама у Београду и Земуну. Отварање позоришта у Земуну, 1969. године, био је „радикални потез културне политике у дефинисању перспективних културних задатака и циљева“,¹⁴ а то је значило да ће, развојем естетских потреба, привући, а тиме и обезбедити већу оперску публику са подручја Новог Београда и Земуне.

Постојало је неколико реформских иницијатива у побољшању стања у Опери, као на пример идеја *о оснивању камерног позоришта – Круї 101* –

⁹ Бранко Драгутиновић, Рашко В. Јовановић и Гојко Милетић. 1970. Бела књига о Опери, Београд: Народно позориште.

¹⁰ Исто, 20.

¹¹ Исто, 72.

¹² До 1970. године у Позоришну комуно учлањено је шездесет радних организација из Београда и Земуне. Ову организацију чинили су поклоници позоришне уметности, а организација је била заснована на „принципима самоуправног договарања и у складу са општим реформским интенцијама, на линији непосредног повезивања радних организација и културних установа“. Исто, 53.

¹³ Исто, 54.

¹⁴ Исто, 55.

који је био намењен ширем кругу позоришних гледалаца и представљао је „лабораторију нових програмских и интерпретационих могућности“.¹⁵ Идеја аутора *Беле књије*, била је и оснивање Драматуршког одељења како би се решило питање либрета, као и унапређивање стручног рада у Опери како би се што више осавременио извођачки израз, те је предложено поновно отварање Оперског студија при Народном позоришту. О реализацији наведених предлога аутора Беле књиге, сведочи *Ойерајтивни план* који је Народно позориште приредило за сезону 1971/72. године. Одређени предлози, по питању репертоара, који су дати у *Белој књизи*, остварени су захваљујући сарадњи Опере са театрима из Загреба, Прага и Сплита.

Међутим, у периоду од 1971. до 1981. године (укупно 10 оперских сезона) премијерно је изведено 46 опера од којих је чак 23 италијанских, а на пример, са југословенског репертоара изведено је седам, од којих је само једна опера српског аутора. То указује на (не)заступљеност националне опере у театру, што је супротно идејама које су предложене у *Белој књизи*. Дата ситуација проблематизована је 1977. године на Конгресу СОКОЈ-а у Загребу, када је констатовано да су узроци за такву оперску продукцију били непостојање оперског „тржишта“, као и незаинтересованост за одржавање домаћих оперских дела на репертоару.¹⁶

О томе колико културна политика зависи од државног уређења и стабилног система, најбоље сведочи ситуација у наредним деценијама. Почетком осамдесетих година Југославија је економски западала у све дубљу кризу што се одразило и на рад Опере. Број премијера у периоду од 1981. до 1989. године указује на осетни пад у раду Опере – укупно 20, што је скоро дупло мање у односу на претходну деценију (46). Такође, тих година изостала су гостовања Опере у иностранству.

О друштвено-политичким променама сведочи и репертоарска слика Опере Народног позоришта. Наиме, из југословенског репертоара извођене су само две опере *Орфеј двадесетог вијека* Бруна Бјелинског и *Еро с оној свијети* Јакова Готовца. У овој, деветој деценији, Опера је и даље неговала „гвоздени репертоар“ са доминацијом италијанске опере.

Почетак деведесетих година обележиће снажно уплитање политике у све сфере живота, што је карактеристично за друштва у транзицији. Преиспитивање концепта „самоуправљања у култури“ започето је још осамдесетих година, када су се СИЗ-ови све више обликовали у „двојнице државе“.¹⁷ Другим речима, културна политика је сведена на активност надлежних (именованих по партијској основи), а „таква ситуација рађа бирократизам, формализован програм и прилагођавање буџетским захтевима.“¹⁸ Новим Уставом укинута је самоуправна систем и враћен је централизован систем

¹⁵ Исто, 60.

¹⁶ Slobodan Turlakov. 1977. О неким проблемима оперног стваралаштва и оперске праксе у нас: Конгрес СОКОЈ (16–17. XII), Zagreb, 4b–1.

¹⁷ Весна Ђукић. 2012. Држава и култура – студије савремене културне политике, Београд: ФДУ, 227.

¹⁸ Асо Divac. 1987. Nesporno sporne kulture: Kultura (78/79), Beograd, 204.

културне политике увођењем Фонда за финансирање културе (1990). Оно што је карактеристично је то да је „иза свих актера у области културе стајала политичка странка на власти“ која је одлучивала и о именовану директора/управника неке културне институције.¹⁹ Од таквих одлука није било изузето ни Народно позориште (четири управника су смењена у периоду од 1990. до 2000. године).²⁰ Такође, доношењем *Закона о делатностима од ошш-твеї интїереса у обласїи кулїуре* (1992), држава је, преко Министарства културе, одлучивала о реализацији програма Позоришта. Идејни концепт културне политике тог периода био је да пропагира пожељне националне вредности нове југословенске заједнице.²¹ О томе сведочи и чињеница да се са репертоара Опере изузимају сва дела композитора бивших земаља СФРЈ и постављају искључиво дела српских аутора. Београдска Опера је поставила само једно дело српског аутора у периоду од 1989. до 2000. године – оперу *Кнез од Зетїе*, Петра Коњовића, која је премијерно изведена поводом Свечаног отварања реновиране зграде Народног позоришта (1989). Наведено временско раздобље може се окарактерисати као време у којем се позориште суочавало са недовољним финансијским средствима које добија из државног буџета. Таква ситуација утицала је и на квалитет и квантитет представа. Опера Народног позоришта налазила се у незавидној ситуацији, „изолирана“ од дешавања у светским и европским оперским центрима.

Година 1997. означила је промене статуса Народног позоришта у друштву. Наиме, некада једина институција у Београду са оперским театром, добија конкуренцију на београдском и српском „оперском тржишту“ оснивањем театра *Madlenianum*.²² Ова кућа понудила је, по узору на савремену европску праксу, потпуно нову продукцију. „Реакција“ Народног позоришта на новонасталу „тржишну“ ситуацију јесте окретање новим поставкама опера у сезони 1997/98. која је отворена Доницетијевом (Gaetano Donizetti) опером *Ана Болен*, а у наредној сезони први пут у нашој земљи изведена је Росинијева (Gioachino Rossini) опера *Пеїељуїа*. Такође, Опера је после дуже паузе наступила у иностранству.

¹⁹ Весна Ђукић, 2012. нав. дело, 230.

²⁰ У том периоду Управници су били: Вида Огњеновић (16. 04. 1990–1993), Александар Берчек (21. 01. 1993 – 10. 05. 1997), Небојша Брадић (16. 04. 1997 – 13. 07. 1999) и Жељко Симић (13. 07. 1999 – 10. 2000). Видети на званичном сајту Народног позоришта: <http://www.narodnopoistoriste.rs/index.php?id=72> [11. 09. 2013].

²¹ Весна Ђукић, 2012. нав. дело, 230.

²² Опера и театар *Madlenianum* је прва приватна оперска кућа у Србији. Њен оснивач је Мадлена Цепгер, која је описала театар као „место где ће се разигравати креативне снаге, где ће се задржати и вратити креативни ствараоци“ са циљем да се на сцени нове опере „прате уметнички трендови у свету“, као и то да „нас (креативни ствараоци) заступају на начин на који можемо бити поносни“. Реч оснивача видети на: <http://www.madlenianum.rs>. [14. 06. 2012]. Поменута оперска кућа усељена је у некадашњу зграду Народног позоришта (Сцена у Земуну). На основу информација из НИН-а, зграда је одузета Народног позоришту, наводно уз образложење радикала да је зграда у власништву општине, а затим је продата. Уп. са: Srboљub Bogdanoviћ, 2000. Teatar buntovnog naroda u: NIN (2600). Dostupno na: <http://www.nin.co.rs/2000-10/26/15026.html> [12. 09. 2013].

Од 2000. до 2011. године, држава је ушла у „другу“ транзицију, овај пут у економско-политичку. Претходну десетогодишњу (пре)власт Социјалистичке партије заменила је доминација Демократске странке, која је у наредних десет година тежила ка „модерној“ Србији. О томе сведочи и рад Опере која настоји да се врати на европску сцену (путовања у иностранство, поставке заборављених и нових опера).

У времену промена, модел културне политике ослања се, с једне стране, на старе навике претходног система у култури (нпр. Министарство културе који примењује законе који културу етатизују), а са друге стране, на тежњу да се демократизује културна политика ангажовањем великог броја стручних лица. У стручним круговима разрађује се идеја о *Закону у култури* с циљем демократизације и децентрализације културе чиме би се подигао општи ниво културе у Србији. Закон је усвојен тек 2009. године. Да бисмо установили колико је донети Закон продуктиван, потребно је да прође још неко време. Али, оно због чега је за Народно позориште овај Закон важан, јесте да му он даје статус институције од националног значаја.

Од почетка седамдесетих до 2011. године у раду Опере, покушали смо да сагледамо могуће разлоге који су довели до „сумрака“ институције. Можда бисмо могли рећи да су за такву ситуацију подједнако одговорне и држава и институција. Оно што је данас неопходно јесте да се формира културна политика која ће кроз одређивање циљева и стратегија културне акције, кроз обезбеђивање финансијских средстава за реализацију активности и пројеката, усмерити културни живот. Такво усмерење ће можда бити могуће онда кад изађемо из транзиције, што подразумева „уређено друштво“ које ће имати стабилну културну политику, а самим тим и дефинисан однос између државе и националне опере, односно њеног репертоара.

Литература

Винавер, Константин. 1995. Репертоарска политика Опере Народног позоришта од оснивања до данас у: Надежда Мосусова (уред.), Српска музичка сцена. Зборник радова, Београд: Музиколошки институт САНУ, 248–268.

Divac, Aco. 1987. Nesporogno sporne kulture: Kultura (78/79), Beograd, 204.

Дојчиновић-Ђукић, Весна. 2005. Менаџмент и културна политика: Поглед на транзиционе проблеме репертоарског позоришта у: Владимир Јевтовић и Светозар Рапајић (уред.), Зборник радова Факултета драмских уметности (8–9), Београд: ФДУ, 413–443.

Dragičević-Šešić, Milena i Branimir Stojković. 1994. Kultura. Menadžment, animacija, marketing, Beograd: Clio.

Dragičević-Šešić, Milena. 2005. Demokratskičnost i dometi kulturne politike u: Vladimir Jevtović i Svetozar Rapajić (ured.), Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti (8–9), Beograd: FDU, 387–397.

Dragičević-Šešić, Milena, Hristina Mikić i Svetlana Jovičić. 2007. Strateška analiza beogradskog sistema kulture u: Vladimir Jevtović (ured.), Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti (11–12), Beograd: FDU, 277–318.

Драгутиновић, Бранко, Рашко В. Јовановић и Гојко Милетић. 1970. Бела књига о Опери, Београд: Народно позориште.

- Ђукић, Весна. 2012. Држава и култура: студије савремене културне политике. Београд: ФДУ.
- Јовановић Рашко, Олга Милановић и Зоран Јовановић. 1994. 125 година Народног позоришта у Београду, Београд: САНУ.
- Јовановић, Владимир. 2010. Opera Narodnog pozorišta u Beogradu. Inostrana gostovanja u XX веку, Београд: Altera.
- Јовановић, Владимир. 1996. Beogradska opera u Evropi. Gostovanja od 1954. do 1969. godine, Novi Sad: Prometej.
- Marković, Predrag J. 2012. Trajnost i promena: Društvena istorija socijalističke i postsocijalističke svakodnevnice u Jugoslaviji i Srbiji, drugo izdanje, Београд: Službeni glasnik.
- Milanović, Biljana. 2012. Politika u kontekstu 'operskog pitanja' u Narodnom pozorištu pred Prvi svetski rat u: Vesna Peno (ured.), Muzikologija (12), Београд: Muzikološki institut SANU, 37–61.
- Mosusova, Nadežda. 2008. Knez od Zete Petra Konjovića. Povodom 125. godišnjice kompozitorovog rođenja u: Muzikologija (8), Београд: Muzikološki institut SANU, 151–165.
- Пејовић, Роксанда. 1996. Оскар Данон, Београд: Универзитет уметности.
- Пејовић, Роксанда. 1996. Опера и Балет Народног позоришта (1882–1941), Београд: б. и.
- Пејовић, Роксанда. 2009. Преглед музичких догађања (1944–1971). Бранко Драгутиновић, Београд: Катедра за музикологију ФМУ.
- Петровић, Горана. 2006. Дефинисање визије и мисије позоришта, као први корак у управљању позоришта – илустровано на примеру позоришта Атеље 212 у: Владимир Јевтовић и Светозар Рапајић (уред.), Зборник радова Факултета драмских уметности (10), Београд: ФДУ, 33–45.
- Турлаков, Слободан. 1994. Верди у Београду до 1941, Београд: Музеј позоришне уметности Србије.
- Turlakov, Slobodan. 1977. O nekim problemima opernog stvaralaštva i operске праксе u нас: Kongres SOKOJ (16–17. XII), Zagreb, 4b–1.

AFTER THE GOLDEN PERIOD: OPERA OF THE BELGRADE NATIONAL THEATRE (1971–2011)

Summary

In this paper I tried to address the possibility of researching the cultural politics in Serbia in the case of Belgrade National Theatre Opera as well as the repertoire politics of Opera's management in the social-political and the cultural context between 1971 and 2011. I wanted to address the following question: What was happening with the Opera after the Golden period? This paper discusses the changes that have influenced the development of the given cultural institution's work. Within the institution, there were problems as evidenced by the White Book, which was published 1970 in order to inform the general public about the idea of opera's all-round reform. The book stated that the main reasons for the reform were: 'insufficient professionalism, material and financial situation and the Opera's repertory. At the end of the 1960s, the National Theatre failed to "prepare" basic conditions for reform. In 1968 Theater Community was founded, as well as specific self-association and through the activities of the organization National Theatre secured substantial funding. There were several reform initiatives to improve the situation in Opera, such as the idea of establishing a chamber theater - Krug 101 and the improvement of professional work in Opera. By the beginning of the 1980s, Yugoslavia was economically falling even deeper into crisis and that reflected in the work of Opera. The beginning of 1990s was marked by strong political interference in all spheres of life, which was typical for a society in transition. Prelimi-

nary concept of cultural politics of this period was to propagate the desirable national values of the new Yugoslavia. This was confirmed by the fact that the repertoire of the Opera exempted all the works of the composers of the former countries of Yugoslavia and set only a part of Serbian authors. It was a time when the theater faced insufficient funding from the state budget. This situation influenced the quality and quantity of performance. Former Socialist Party was replaced with Democratic Party, which in the next ten years (2000–2010) strived towards ‘modern’ Serbia. This was confirmed by the work of the Opera, which aimed to return to the European stage (travel abroad, setting the forgotten and the new opera). From the early 1970s to 2011 in the work of the Opera, we tried to find possible reasons that led to the “twilight” institutions. It is necessary now to focus on the cultural life by establishing a cultural policy that will determine the goals and strategies of cultural action. This direction may be possible after the transition, which means “regulated society” that will have a stable cultural policy, and thus defined the relationship between the state and national opera, and its repertoire.

Key words: cultural politics, repertoire politics, the Golden period, the White book, Theatre community